

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 12/2010 vp

Hallituksen esitys sotilaskurinpitolain ja
eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 9 päivänä marraskuuta 2011 lähettäessään hallituksen esityksen sotilaskurinpitolain ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 225/2010 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Seppo Kipinoinen ja hallitussihteeri Jenni Herrala, puolustusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Marko Meriniemi, sisäasiainministeriö

- ylitarkastaja Leena Juutilainen, sisäasiainministeriö, rajavartio-osasto
- esittelijäneuvos Raino Marttunen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- ylitarkastaja Heikki Huhtiniemi, Tietosuoja-valtuutetun toimisto
- apulaisosastopäällikkö Tuija Sundberg, Pääesikunta
- eversti Eero Pyötsiä, Porin Prikaati
- puheenjohtaja Harri Westerlund, Upseeriliitto ry
- pääluottamusmies Mika Oranen, Aliupseeriliitto ry
- puheenjohtaja Jussi Mäkinen, Varusmiesliitto ry.

Lisäksi kirjallisen lausuntonsa on antanut
— Maanpuolustuskoulutusyhdistys (MPK).

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sotilaskurinpitolaki, joka korvaisi 1 päivänä tammikuuta 1984 voimaan tulleen sotilaskurinpitolain.

Esitys on laadittu voimassa olevan sotilaskurinpitolain pohjalta. Uudistuksen tavoitteena on luoda johdonmukainen ja ajantasainen säännöstö, joka kaikilta osin vastaa perustuslain asettamia vaatimuksia. Myös muun lainsäädännön

muutoksista aiheutuvat muutostarpeet on otettu huomioon.

Lakiin ehdotetaan säädettäväksi muutoksenhakuoikeus myös nykyisiin kurinpito-ohjennuksiin. Samalla luovuttaisiin erottelusta kurinpito-ohjennuksiin ja kurinpitorangaistuksiin siten, että kaikkia seuraamuksia kutsuttaisiin kurinpitorangaistuksiksi. Poistumiskielto ja poistumisrangaistus yhdistettäisiin yhdeksi seuraamuslajik-

si: poistumiskielloksi. Enintään kolmen vuorokauden poistumiskieltoa ei saisi täytäntöönpanna poistumiskieltoon määrätyn viikko-ohjelman mukaisen viikonloppuvapaan, juhlapyhän tai vastaavan vapaan aikana. Kantelua koskevia säännöksiä ei sisältyisi sotilaskurinpitolakiin.

Joukko-osaston komentajaa alemmien kurinpitoesimiesten tekemistä päätöksistä tehtäisiin ensin ratkaisupyyntö joukko-osaston komentajalle. Joukko-osaston komentajan ratkaisupyynnön perusteella tekemään päätökseen voisi hakea muutosta tuomioistuimelta. Joukko-osaston komentajan ja häntä ylempien kurinpitoesimiesten päätöksistä voisi valittaa suoraan tuomioistuimeen. Määräaika muutoksen hakemiselle olisi kaikissa tapauksissa seitsemän päivää päätöksen tiedoksiantamisesta.

Kurinpitomenettelyssä määrätty kurinpitorangeistukset olisivat varoitusta ja kurinpitosakkoa lukuun ottamatta täytäntöön pantavissa muutoksenhausta huolimatta, jollei joukko-osaston komentaja tai tuomioistuin erityisestä syystä määrää, ettei täytäntöönpanoa saa aloittaa tai jatkaa.

Asianosainen tai kurinpitoesimies voisi hakea kurinpitopäätöksen poistamista tai purka-

mista tuomioistuimelta. Menettelyssä noudatettaisiin soveltuvin osin yleisiä ylimääräistä muutoksenhakua koskevia säännöksiä. Kurinpitopäätöstä ei voitaisi muuttaa rangaistun vahingoksi puolustusvoimien omin, sisäisin toimenpitein.

Syyttäjän roolista kurinpitovalituksen käsitteilyssä luovuttaisiin. Kurinpitomenettelyssä ratkaistaan vain yksinkertaisia ja selviä asioita. Syyttäjän rooli on näin ollen muodostunut epätarkoituksenmukaiseksi.

Eräät turvallisuutta ja järjestystä koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäviksi puolustusvoimista annettuun lakiin.

Poikkeusoloja koskevat säännökset säädettäisiin suoraan laissa nykyisen asetuksenantovaltuuden sijaan.

Samalla ehdotetaan muutettaviksi rikoslakia, sakon täytäntöönpanosta annettua lakia, sotilailisesta kriisinhallinnasta annettua lakia, nimikirjalakia, rajavartiolakia ja rajavartiolaitoksen hallinnosta annettua lakia.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan samaan aikaan uuden esitutkintalain, uuden pakkokeinolain ja uuden lain rikostorjunnasta puolustusvoimissa kanssa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleisarvio hallituksen esityksestä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi sotilaskurinpitolaki sekä siihen liittyvinä lakeina 7 muun lain muuttaminen. Sotilaskurinpitolakiehdotus korvaisi vuonna 1984 voimaantulleen sotilaskurinpitolain (331/1984). Esityksen perustelujen mukaan uudistuksen tavoitteena on luoda johdonmukainen ja ajantasainen säännöstö, joka vastaa myös perustuslain asettamia vaatimuksia. Valiokunta korostaa, että ajantasainen ja toimiva sotilaskurinpitolaki parantaa merkittävällä tavalla sotilaallista kuria ja järjestystä ja vaikuttaa positiivisesti myös varusmiesten palvelusturvallisuuteen.

Valiokunta toteaa, että sotilaskurinpitolain uudistaminen on osa eduskunnan käsittelyssä olevaa esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön uudistamiskokonaisuutta. Kokonaisuuteen liittyy myös hallituksen esitys laiksi rikostorjunnasta puolustusvoimissa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esitutkinta- ja pakkokeinolaista tulevat yleiset perusratkaisut ja sotilaskurinpitolaissa olisivat jatkossakin ne erityissäännökset, jotka johtuvat kurinpitomenettelyn luonteesta viivytyksettömänä, yksinkertaistettuna rikosprosessina.

Sotilaskurinpitoasiat kattavat varusmiesten ja reserviläisten lisäksi myös kantahenkilökunnan ja sotilasvirkaan opiskelevat henkilöt. Sotilaita koskevia säännöksiä sovelletaan lisäksi rajavartiolaitoksessa sotilastehtävissä palveleviin sekä

sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuvaan henkilöstöön. Kurinpitomenettelyä voidaan käyttää vain vähäisissä ja selvissä asioissa. Vakavissa rikoksissa esitutkinta siirretään poliisin tehtäväksi ja käsitellään yleensä sotilasoikeudenkäyntiasiana yleisissä tuomioistuimissa.

Valiokunta toteaa, että esitetty sääntely asettaa haasteen sotilaskurinpitotoimintaa tekeville sotilasesimiehille ja myös muille puolustusvoimissa toimiville henkilöille. Valiokunta pitää tärkeänä, että sotilaskurinpidoissa kiinnitetään erityistä huomiota sen piirissä olevien henkilöiden oikeusturvan toteutumiseen.

Valiokunta korostaa, että uudistuksen menestyksenkäs läpivienti vaatii vääjäämättä laajaa ja syvällistä koulutustoimintaa puolustusvoimissa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan pääesikunta on jo syksyllä 2009 käynnistänyt lainsäädäntömuutosten koulutuksen suunnittelun. Koulutusta on tarkoitus antaa kaikille henkilöstöryhmille.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan hallituksen esitystä voidaan kokonaisuudessaan pitää varsin onnistuneena. Puolustusvaliokunta keskittyy tässä lausunnossaan oman toimialansa kannalta keskeisiin seikkoihin.

Kurinpitorangaistukset

Kurinpitoesimiehiä olisivat esityksen mukaan edelleen perusyksikön päällikkö ja hänen suoraanaiset esimiehensä sekä 12 §:ssä säädetty edellytyksin myös perusyksikön vääpeli (10 §). Kurinpitoesimiehen kurinpitovallan alaisia olisivat ne henkilöt, joiden suoranainen esimies hän on.

Sotilaskurinpitolakiehdotuksen 2 §:n perustelujen mukaan jaottelua kurinpitorangaistuksiin ja kurinpito-ojennuksiin ei enää tehtäisi, koska kaikkiin seuraamuksiin ehdotetaan muutoksenhakuoikeutta. Nykyisin kurinpito-ojennukseen ei saa hakea muutosta, ja jaottelu on tästä syystä ollut tarpeen. Valiokunta pitää nykyistä asiantilaa selkeyttävänä ratkaisuna sitä, että jatkossa käytetään vain yhtä käsitettä kurinpitorangaistus. Valiokunta huomauttaa, että valitusmahdollisuutta myös nykyisistä kurinpito-ojennuksista on pidettävä etenkin varusmiesten oikeusturvan kannalta tervetulleena ehdotuksena.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kurinpitoseuraamuksista nyt noin 80—90 % on kurinpito-ojennuksia eli lievempiä seuraamuksia. Vuonna 2009 määrättiin noin 4 300 kurinpitoseuraamusta, joista ojennuksia oli 3 500 kappaletta. Nykyisin ojennuksena määrättävä poistumiskielto on selvästi käytetyin kurinpitoseuraamus. Poistumiskieltoa määrätään varusmiehille ja sotilasvirkaan opiskeleville vuosittain yhteensä hieman yli 2 000 tapauksessa.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valtaosa kurinpitoasioista on luonteeltaan vähäisiä, lähinnä puolustusvoimien sisäisten järjestysmääräysten rikkomista koskevia tekoja ja laiminlyöntejä. Kurinpitorangaistuksia olisivat muistutus, ylimääräinen palvelus, varoitus, poistumiskielto, kurinpitosakko ja aresti.

Muutoksenhakuoikeus

Kurinpitoasiassa määrättyyn kurinpito-ojennukseen ei saa tällä hetkellä hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhakuoikeutta ehdotetaan laajennettavaksi siten, että se koskisi myös nykyisiä kurinpito-ojennuksia. Joukkoyksikön komentajan, perusyksikön päällikön ja perusyksikön vääpelin kurinpitoa koskevaan päätökseen saisi pyytää ensin ratkaisua joukko-osaston komentajalta uudella ratkaisupyynnöntenettelyllä. Päätöksen korjaaminen saisi tapahtua vain rangaistun eduksi.

Joukko-osaston komentajan ratkaisupyynnön perusteella tekemään päätökseen saisi hakea muutosta tuomioistuimelta (kurinpitovalitus). Joukko-osaston komentajan tai häntä ylemmän kurinpitoesimiehen kurinpitopäätöksistä valitetaisiin suoraan tuomioistuimeen. Määräaika muutoksen hakemiselle olisi kaikissa tapauksissa seitsemän päivää päätöksen antamisesta tiedoksi, eli koko valitusportaan läpikäyminen voisi siis kestää 21 päivää. Nykyään kurinpitorangaistuksesta on valitettava tuomioistuimeen kolmessa päivässä.

Valiokunta toteaa, että esitetty muutoksenhakujärjestelmä merkitsisi paitsi muutoksenhakuoikeuden laajentamista myös heikennystä siltä osin, että joukkoyksikön komentajan asevelvollisena palvelevalle määräämästä varoituksesta ei

enää voisi valittaa suoraan tuomioistuimeen, vaan ensin olisi tehtävä ratkaisupyyntö joukko-osaston komentajalle. Heikennys koskisi tosiasiassa myös joukkoyksikön komentajan määräämää poistumisrangaistusta ja perusyksikön päällikön määräämää varoitusta.

Kurinpitomenettelyssä määrätty kurinpitorangeistukset olisivat varoitusta ja kurinpitosakkoa lukuun ottamatta täytäntöön pantavissa muutoksenhausta huolimatta, jollei joukko-osaston komentaja tai tuomioistuin erityisestä syystä määrää, ettei täytäntöönpanoa saa aloittaa tai jatkaa (58 §). Nykyisin täytäntöönpanoon saa ryhtyä vasta, kun päätös on lainvoimainen. Jatkossa vain varoituksen tai kurinpitosakon määräämistä koskevan päätöksen tulisi olla lainvoimainen. Edellä kuvattu järjestelmä on valiokunnan saaman selvityksen mukaan kurinpitomenettelyn toimivuuden kannalta välttämätön, koska ilman mahdollisuutta välittömään täytäntöönpanoon aiheettomien, yksinomaan rangaistusta lykkäävässä mielessä tehtävien valitusten määrän voidaan arvioida lisääntyvän erityisesti poistumiskieltoja määrättäessä.

Uutta kaksiportaista muutoksenhakua perusteltiin asiantuntijakuulemisissa puolustushallinnon asiantuntijoiden taholta erityisesti sillä, että puolustusvoimien sisäisellä menettelyllä olisi mahdollista nopeasti korjata kurinpitomenettelyssä tapahtuneet virheet ja välttää näin kuormittamasta tuomioistuinta suhteellisten vähäisten tekojen osalta. Lisäksi korostettiin, että joukko-osaston komentaja on joka tapauksessa vastuussa kurinpitoasioiden valvonnasta joukko-osastossa. Ehdotettu menettely antaisi komentajalle hyvän kokonaiskuvan joukko-osastossa annettujen kurinpitorangeistusten yhteismitallisuudesta, ja komentaja voisi tätä kautta myös arvioida alaistensa mahdollisen lisäkoulutuksen ja -ohjeistuksen tarpeellisuutta.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden taholta tuotiin toisaalta myös esiin, että mahdollisuus riippumattoman tuomioistuimen suorittamaan kontrolliin on ensiarvoisen tärkeä oikeus-turvakeino. Kaksiportaista muutoksenhakua pidettiin hitaana ja sen nähtiin voivan myös nos-

taa muutoksenhakukynnystä, mitä pidettiin etenkin varusmiesten kannalta mahdollisena ongelmana — ammattisotilaille kurinpitorangeistuksen määrää lähes aina joukko-osaston komentaja tai häntä ylempi kurinpitoesimies.

Valiokunta toteaa, että esitettyä kaksiportaista muutoksenhakujärjestelmää on syytä arvioida edellä kuvatut seikat huomioden. Esitetylle muutoksenhakujärjestelmälle, jossa joukko-osastojen sisällä pystyttäisiin omatoimisesti oikomaan virheellisin perustein tehtyjä kurinpitorangeistuksia, on olemassa ymmärrettävät ja hyvät perusteet. Ajallisesti nykyistä pitempää valitusreittiä ei valiokunnan mielestä ole pidettävä erityisen ongelmallisena sitä taustaa vasten, että annettu kurinpitorangeistus olisi joka tapauksessa heti toimeenpantavissa tietyin poikkeuksin ja väärin perustein annetusta rangaistuksesta maksetaan hyvitys 56 §:n mukaisesti.

Valiokunta pitää keskeisenä sen asian varmistamista, ettei ehdotettu valitustie johda esimerkiksi varusmiesten tosiasiallisen oikeus-turvan heikkenemiseen sitä kautta, että muutoksenhaku koetaan hankalaksi tai tutkinnan puolueettomuutta epäillään. Valiokunta korostaa, että varusmiehiä tulee informoida heti varusmiespalveluksen alussa sotilaskurinpitoon liittyvistä kysymyksistä ja varusmiesten oikeuksista. Kantahenkilökunnan tulee omalta osaltaan avustaa ja ohjeistaa varusmiehiä nykyistä enemmän kurin ja järjestyksen ylläpidossa. Kantahenkilökunnan osalta — etenkin perusyksikön päälliköiden ja erityisesti vääpelien — on tärkeää varmistaa, että heillä on tosiasialliset valmiudet ja riittävä osaamistaso käyttää kurinpitovaltaa.

Sotilaskurinpitolakiehdotuksen 86 §:n mukaan joukko-osaston komentajan on tarkastettava alaistensa määräämät kurinpitorangeistukset vähintään neljännesvuosittain. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan esimerkiksi Norjassa kurinpitopäätökset tarkastetaan kuukausittain prikaatin komentajan toimesta. Valiokunta pitää tarpeellisena, että puolustusvoimat selvittää mahdollisuutta nykyistä säännöllisemmän tarkastuskäytännön omaksumiseen myös Suomessa.

Poistumiskielto

Poistumiskielto ja poistumisrangaistus yhdistetään yhdeksi seuraamuslajiksi, poistumiskielloksi. Enintään kolmen vuorokauden poistumiskieltoa ei enää saisi panna täytäntöön poistumiskieltoon määrätyn viikko-ohjelman mukaisen viikonloppuvapaan, juhlapyhän tai vastaavan vapaan aikana (62 §:n 1 momentti). Pääesikunta jätti tältä osin sotilaskurinpitolakiehdotusta valmistelleen työryhmän mietintöön eriävän mielipiteen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan varusmieskoulutusta annetaan nykyisin pääsääntöisesti arkisin. Tämä on käytännössä johtanut siihen, että poistumiskiellosta on tullut aiempaa ankarampi seuraamus, kun täytäntöönpano ajoittuu viikonloppuun, joka muuten olisi pääsääntöisesti varusmiehelle vapaa. Sama koskee juhlapyyhiä tai vastaavia, jotka olisivat rangaistulle vapaita.

Poistumiskieltoa on kurinpitokeinona pidetty tehokkaana sanktiona, koska se rajoittaa varusmiesten tärkeänä pitämää vapaa-ajan käyttämisoikeutta. Erityinen vaikutus poistumiskielolla on silloin, kun sen täytäntöönpanosta seuraa loman tai viikonloppuun vapaan menettäminen. Nykyisin ojennuksena määrättävää poistumiskieltoa (1—10 vuorokautta) määrätään varusmiehille ja sotilasvirkaan opiskeleville yhteensä hieman yli 2 000 tapauksessa vuosittain. Kurinpitorangeistuksena nyt määrättäviä poistumisrangaistuksia (11—15 vuorokautta) käytettiin puolestaan 260 tapauksessa.

Puolustusvoimien puolelta tuotiin esiin, ettei viikonloppuvapaa ole varusmiehelle subjektiivinen oikeus, vaan viikonloput ovat vapaat koulutuksen, valmiusvelvoitteiden ja vastaavien syiden salliessa. Sotilaskoulutusta ei myöskään voi toteuttaa kaikkien asevelvollisten kohdalla täsmälleen samalla tavalla, vaikka tämä lainsäädännössä ja käytännön toiminnassa on pyrkimyksenä ollutkin.

Puolustusvoimien asiantuntijat korostivat kuulemisissa esitetyn muutoksen johtavan siihen, ettei enintään kolmen vuorokauden poistumiskielolla olisi enää käytännön merkitystä. Nykyistä järjestelmää pidettiin hyvänä myös sitä

taustaa vasten, ettei se sido ylimääräisiä henkilöresursseja annettujen sanktioiden valvontaan, kuten esimerkiksi ylimääräisen palveluksen täytäntöönpano. Ylimääräistä palvelusta — joka on muuta kuin palvelusohjelman mukaista työtä — on nykyvaruskunnissa hankala järjestää sopivien tehtävien puuttuessa. Poistumiskielon valvonta on valiokunnan saaman selvityksen mukaan käytännössä järjestetty velvollisuutena ilmoittautua iltavapaa-aikana tunnin välein yksikön päivystäjälle.

Valiokunta pitää keskeisen tärkeänä, ettei poistumiskieltojen täytäntöönpanossa tai ajoittamisessa olisi erilaisia varuskuntaakohtaisia käytäntöjä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan poistumiskielon täytäntöönpanon aikatauluksesta ei ole toisaalta juuri tehty kanteluita. Puolustusvoimien asiantuntijat korostivat, että poistumiskielon täytäntöönpanon aloittamisen viivästyttäminen siinä tarkoituksessa, että poistumiskielto ajoittuisi viikonloppuun, on ehdottomasti kielletty.

Yhteenvedona valiokunta toteaa, että hallituksen esitystä 62 §:n 1 momentin osalta voidaan perustella erityisesti sitä taustaa vasten, että enintään kolmen vuorokauden poistumiskielon rajaaminen viikonloppuun ja juhlapyhien ulkopuolelle olisi kaikissa varuskunnissa ja kaikille rangaistuille varusmiehille vaikutukseltaan varmasti yhteismitallinen. Valiokunta viittaa tässä yhteydessä pääesikunnan valiokunnalle antamaan lausuntoon, jossa todetaan, että tyypillisimpien varusmiesten sotilasrikosten — luvaton poissaolo ja sotilaan sopimaton käyttäytyminen — esitutkinta kestää keskimäärin 2—4 päivää. Edelleen todetaan, että kun sotilasrikokseen syyllistytään usein lomalta tai viikonloppuvapaalta palatessa sunnuntai-iltana, on varsin luonnollista ajoittaa seuraamuksen määrääminen ja täytäntöönpanon aloittaminen loppuviikkoon. Valiokunta toteaa, että esitutkinnan kestosta riippuen varusmies on siis voinut saada vaikutukseltaan erilaisen rangaistuksen. Valiokunta ymmärtää esitutkintaa viivästyttävät käytännön ongelmat (harjoitukset, sairaustapaukset jne.), mutta pitää tärkeänä, että puolustusvoimissa pyritään sotilasrikosten esitutkinnan osalta viivytyksettö-

mään toimintakulttuuriin, jossa varuskuntakohdaiset käytännöt ovat mahdollisimman yhtenevät.

Toisaalta on valiokunnan mielestä selvää, että poistumiskieltoa koskeva muutos voi johtaa selaiseen seuraamuskäytännön ankaroitumiseen, jota ei ole voitu esityksessä täysin ennakoida. Ilmeinen vaara on, että lyhyet poistumiskiellot menettävät käytännössä merkityksensä, mitä ei voida pitää tavoiteltavana asiantilana sotilaskurinpidoon kannalta. Neljän vuorokauden ja sitä pitemmät poistumiskiellot — poistumiskieltoa voidaan antaa maksimissaan 15 vuorokautta 2 §:n 3 momentin mukaan — voidaan panna täytäntöön myös viikonloppuna, juhlapyhänä tai vastaavan vapaan aikana.

Edellä todettuun viitaten puolustusvaliokunta esittää lakivaliokunnan harkittavaksi, tulisiko poistumieskieltoa koskevaan sääntelyyn lisätä uutena rangaistusmuotona mahdollisuus viikonloppuvapaan menettämisestä. Harkittavaksi tulee valiokunnan mielestä myös se mahdollisuus, että jos lyhyellä poistumiskiehellä ei nähdä olevan oleellista rangaistusvaikutusta, niin poistumiskieltoa voitaisiin määrätä 1—15 vuorokauden sijasta vain 5—15 vuorokautta.

Valiokunta pitää joka tapauksessa välttämättömänä, että lain vaikutuksia seurataan poistumiskieltoikäytännön osalta. Valiokunta näkee tarpeelliseksi, että puolustushallinto informoi vuoden 2012 kuluessa eduskuntaa siitä, mitä tosiasiallisia vaikutuksia uudella sotilaskurinpitoilla on ollut poistumiskieltojen suhteen.

Muita huomioita esityksestä

Asiantuntijakuulemisissa tuotiin esiin, että kurinpitorangaistusten kirjaaminen nimikirjaan 6. lakiehdotuksen 4 §:ssä esitetyllä tavalla johtaa käytännössä rangaistuksena annettavan seuraamuksen moninkertaistumiseen. Sotilaskurinpitolakiehdotukseen sisältyvä kurinpitorangaistusrekisteri (82 §) poistaa valiokunnan kuulemien sotilasasiantuntijoiden mukaan tarpeen kurinpitorangaistusten kirjaamiselle myös nimikirjaan.

Kurinpitorangaistusrekisterin käyttötarkoituksen on ennen kaikkea kurinpitäjärjestelmän valvonnan ja kehittämisen mahdollistaminen. Kurinpi-

torangaistus merkitään kurinpitorekisteriin. Saatut rangaistukset vaikuttavat muun muassa ylennyksiin, kunniamerkkien myöntämisiin sekä kriisinhallintatehtäviin valikoitumiseen. Jos lievät kurinpitorangaistukset merkitään myös nimikirjaan, haittaavat ne saadun selvityksen mukaan esimerkiksi puolustusvoimien ulkopuolisen työn hakemista. Edellä todettuun viitaten valiokunta esittää lakivaliokunnalle, että kurinpitorangaistuksia ei kirjattaisi nimikirjaan.

Sotilaskurinpitolakiehdotuksen alkoholi- ja huumetestausta koskevaa 23 §:ää perusteluineen samoin kuin kurinpitorangaistusrekisteriä koskevia 82—85 §:ää pidettiin osin epäselvinä henkilötietolain näkökulmasta: käyttötarkoituksidonnaisuus on eräs keskeisimmistä henkilötietojen käsittelyn periaatteista. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan asiaa ei esityksessä ole lähdetty avaamaan, koska sotilaskurinpitolaki on erityislaki ja henkilötietolaki yleislaki. Asiaa lienee syytä kuitenkin käsitellä lakivaliokunnan mietinnössä.

Lakiehdotuksen 23 §:n 1 momentin osalta tuotiin lisäksi esiin, että on perusteltua sallia puhallustesti sekä kuljetustehtävää suorittavalle että siihen ryhtyvälle henkilölle. Puhalluskokeesta kieltäytyvä on velvollinen alistumaan pakkokeinolaissa tarkoitettuun henkilönkatsastukseen, käytännössä verikokeeseen. Asiantuntijakuulemisissa tuotiin esiin, että kuljetustehtävään ryhtyvän henkilön henkilönkatsastukseen ei ole perusteita. Riittävänä menettelynä pidettiin sitä, että puhalluskokeesta kieltäytyvältä henkilöltä kielletään kuljetustehtävään ryhtyminen. Valiokunta yhtyy tähän näkemykseen ja esittää lakivaliokunnalle tarvittavan täsmennyksen tekemistä tältä osin säännökseen.

Ensimmäisen lakiehdotuksen 27 §:n 3 momentin mukaan asian laadun vaatiessa esitutkinta voidaan antaa poliisin toimitettavaksi. Jos tutkinnan puolueettomuus tai rikoksen vakavuus edellyttävät, on tutkinta siirrettävä kokonaan poliisille. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan edellä mainituissa tapauksissa rajanveto voi olla vaikeaa, ja säännöstä tulisikin muuttaa velvoittavampaan muotoon siten, että asia tulee siirtää poliisin tutkittavaksi myös tapauksessa

"asian laadun niin vaatiessa". Valiokunta yhtyy tähän näkemykseen ja esittää lakivaliokunnalle tällaisen muutoksen tekemistä. Valiokunta toteaa, että tyypillisimmillään tällaisia "asian laadun niin vaatiessa" -rikkomuksia ovat esimerkiksi huumausainerikkomukset. Valiokunta pitää hyvänä puolustusvoimissa omaksuttua käytäntöä siitä, että huumausainerikkomuksissa tutkinta siirretään aina poliisille. Huumausainerikkomusten tutkinnan osalta tulee toimia myös jatkossa vastaavalla tavalla.

Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, ettei ole mahdollista laatia tyhjentävää listaa tapauksista, joissa esitutkinta tulisi siirtää poliisille, eikä tällaista listaa kannata näin ollen myöskään säännökseen lisätä. Säännöksessä on selvyyden vuoksi myös syytä tarkentaa, että tutkinnan kokonaan siirtyminen poliisille tarkoittaa myös tutkinnanjohtajuuden siirtämistä.

Ehdotetun sotilaskurinpitolain 22 §:n 1 momentin ja 24 §:n 2 momentin sanamuodosta voi saada sen käsityksen, että lainkohdassa tarkoitettu sotilas voisi määrätä sekä yleisen että erityisen kotietsinnän. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan erityistä kotietsintää ei voida pitää sotilaskurinpitolain nojalla hyväksyttävänä. Esityksen perustelujen mukaan tätä ei ole ilmeisesti edes haettu. Sotilasviranomaisilla ei ole käytännössä tarvetta päättää erityisestä kotietsinnästä. Valiokunta esittää lakivaliokunnal-

le, että edellä 22 §:n 1 ja 2 momenttiin sekä 24 §:n 2 momenttiin tehtäisiin rajausta vain yleisestä kotietsintämahdollisuudesta.

Sotilaskurinpitolakiehdotuksen 2 §:n 4 momentin mukaan kurinpitoesimies ei voi määrätä arestia. Säännösehdotusta pidettiin asianmukaisena, koska perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimella on määrä vapaudenmenetyksen käsittävän rangaistuksen. Tästä taas seuraa, etteivät kurinpitorangeistuksen määräämismenettelyä ja muutoksenhakua koskevat säännökset voi sellaisenaan koskea arestia. Valiokunta esittää lakivaliokunnan harkittavaksi, tulisiko esitystä tältä osin täsmentää ja selvyyden vuoksi lisätä lakiin säännökset arestin määräämistä koskevasta menettelystä ja muutoksenhausta arestin määräävään päätökseen.

Valiokunta kiinnittää lakivaliokunnan huomiota lisäksi siihen, että kadettien majoitustupien oikeudellinen asema on osin epäselvä, sillä tätä kysymystä ei ole huomioitu joukko-osaston komentajan tarkastus- ja etsintäoikeutta koskevassa 25 §:ssä tai säännöksen perusteluissa.

Lausunto

Lausuntonaan puolustusvaliokunta esittää,

että lakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 13 päivänä tammikuuta 2011

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Korkea-osa /kesk
 vpj. Olli Nepponen /kok
 Juha Hakola /kok
 Lasse Hautala /kesk
 Hanna-Leena Hemming /kok
 Reijo Kallio /sd
 Antti Kalliomäki /sd

Saara Karhu /sd
 Reijo Laitinen /sd
 Juha Mieto /kesk
 Lauri Oinonen /kesk
 Sari Palm /kd
 Eero Reijonen /kesk
 vjäs. Eero Akaan-Penttilä /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola.